HUUTOJA JA KUISKA UKSIA

Nortamo-Seor se oli

"L. Onervan Seura oli ensimmäinen" kerrottiin Huudoissa ja kuiskauksissa 27.11. Nyt *Nortamo-Seor* r.y. puolestaan huomauttaa, että Seor perustettiin 13. 6. 1930 *Hj. Nortamon* täyttäessä 70 vuotta. Rauman kaupungin järjestämien kansalaispäivällisten aikana "Seoran gapteen ja ensmäine styyr käskiväp professor Nortamo Notamo-Seuran gunnjajäseneks ja ilmottiva, ett Seor o andan hänell amiraalin graadin, ko on gaikken gorkkemp, ko meimiäs ikä voi saad," kuten journaalista voi lukea.

Kun Nortamo täytti 70 ja puoli vuotta, vieraili Seor hänen luonaan Porissa, ehtipä Nortamo puolestaan käydä Seoran kokouksessa Raumalla. Hj. Nortamo kuoli v. 1931, mutta Nortamo-Seor on hyvissä voimissa — sikses, niinkuin liinee kaunista oman kehun välttämiseksi sanoa.

Missä on tanssin valtionpalkinto?

Valtionpalkintoja on taas jaettu eri alojen taiteilijoille, mutta yksikään tanssitaiteen edustaja ei ole niitä saanut, ei nyt eikä koskaan.

Kuiskaaja ajattelee Suomen Kansallisoopperan koreografia Elsa Sylvesterssonia ja hänen mittavia aikaansaannoksiaan luovana taiteilijana. Jos hän eläisi Englannissa, hänet olisi jo aateloitu, Neuvostoliitossa hän olisi luultavasti arvostettu kansantaiteilija. Jonkin tärkeämpänä pidetyn taiteenalan harjoittajana hänelle olisi täälläkin jo tähän mennessä annettu jokin kunniapalkinto tai tohtorinhattu, mutta näin ollen ei sitä, ei tätä.

Helsingin kaupungin kulttuuribudjetin 17 miljoonasta ei herunut penniäkään tanssitaiteelle, mitä nyt epäsuorasti oopperan kautta sen baletille.

Prijuutin uusi tuotantosuunta

"Onko *Prijuuti* vaihtanut tuotantosuuntaa laman keskellä", kysyi huolestunut lukija ajettuaan Hyrylän läpi ja haistettuaan keramiikkapajan kohdalla kanelin ja neilikan tuoksun.

Huuto soitti ja tiedusteluun kuiskattiin, että kapasiteetin käyttöä on ainoastaan tehostettu. Keramiikkapolton jälkiuunilämpö käytetään nyt viimeistä kilowatin muistoa myöten hyväksi a tuossa 500 celsiuksen kohdalla pannaan piparit pottien tilalle. Käy kuulema paistohomma äkkiä.

"Nyt ne keletana palo!" huusi paistovastuullinen ja katosi puhelimesta. Kysymättä jäi miten glögipuoli hoidetaan, mutta kaikenlaista pipariksi mennyttä voi käydä maistelemassa parin viikon ajan. Virallisen ilmoituksen mukaan emäntänä toimii kaksi "noita-akkaa."

Prijuutin keramiikkapajan "joulupukissa" on aimo annos muinaista assyrialaisuutta. Ehkä vähän Erasmus Rotterdamilaistakin. Joka tapauksessa ilme on pipareille ja glögille perso.

Kuka määrää kirjan luokan

Mihin luokkaan kirja kuuluu, kyseltiin huudoissa ja kuiskauksissa 3. 12., missä kuiskaaja kummasteli kirjojen ryhmittelyä niin Mitä Suomi lukee-listalla kuin esimerkkinä mainitun Tyrvään kirjakaupan luettelossa.

Lukijamme libristi vastaa puolestaan käymällä kuvitteellisella vierailulla kuiskaajan kotona:

"Vessapaperia siivouskaapissa. Eivätkö toimittajat ikinä pyyhi pyllyään. Telkkari auki. Eivätkö toimittajat ikinä lue kirjoja. Kaljapullo jääkaapissa. Eivätkö toimittajat tule päiväkään toimeen ilman viinaa.

"Olisi hauska tietää, kuka toimittaja voi vielä nykyaikana langeta siihen ikivanhaan ansaan, josta jo historiasta löytyy varottavia esimerkkejä. Kerrotaanhan että jo aikana, jolloin ei liikuttu koneellisesti paikasta toiseen, muudan ranskalainen matkamies tapasi yhden englantilaisen. Englantilainen sattui olemaan punatukkainen. Palattuaan Ranskaan matkamies kirjoitti muistelmissaan: Kaikki englantilaiset ovat punatukkaisia.

Kirjakaupoissa ovat libristit järjestäneet kirjat luokittain. Sen luokituksen mukaan, minkä kustantajat ovat kirjoille parhaaksi katsoneet. Ja vaikka libristillä olisi naurussaan pitelemistä, kun hän laittaa jonkin mahdottomalta tuntuvan teoksen mahdottomalta tuntuvaan luokkaan, on hänen silti laitettava se sinne. Sillä kun joku mahdottomalta tuntuva toimittaja tulee teosta kysymään eikä ammattitaitoista libristiä satu olemaan paikalla, löytää teoksen vaikka ensimmäistä päiväänsä paikallaan oleva kesäapulainen. (poikkeuksia varmasti on, mutta niin on kuulemma tai näemmä toimittajissakin).

"Kirjan löytymisen takaa luettelo tai mikrofilmijärjestelmä, josta teoksen nimen kohdalta löytyy sille kustantajan määräämä luokka.

"Ja mitä tulee johonkin Tyrvään kirjakaupan luetteloon tai Mitä Suomi lukee listaan, kehottaisin toimittajaa ottamaan selvää, onko näillä ja Suomen libristien lukutottumuksilla mitään yhteistä."

Näin lukijamme libristi.

Karttakirjassa on yksi virhe

Kymmenen vuoden aikana Suomeen on syntynyt monta uutta järveä. Niitä on nyt siis jo yli 55 000. Tämän näyttää komea *Uusi yleiskarttakirja Suomi Finland*, mittakaava 1:400 000.

Aivan pieniä tekojärviä uusi kartta ei kuitenkaan rekisteröi (esimerkkinä vaikkapa Kyrönjoen uudelleenjärjestelyt Kurikan Pitkämössä).

Mittakaavastaan huolimatta teos on muuten erinomaisen tarkka. Edelliseen painokseen verrattuna uutta siinä ovat korkeuskäyrät ja metsänväri. Kartanpiirtäjältä ei ole jäänyt huomaamatta edes Pälkäneveden pienen Ristisaaren peltotilkut.

Tämän päivän Suomella ei ole pituutta vain Hangosta Utsjoelle. Se ulottuu Hangöstä Ohtsejokkaan. Inarinjärvikin esiintyy nyt paitsi suomeksi v189. Pemarviken myös saameksi: Ánarjärvi.

Karttakirjassa on yksi virhe. Paimionselän ruotsinkielinen nimi (karttalehti 8) on tietysti Pemarrviken eikä Permarviken.

Maanmittaushallituksen julkaisemassa teoksessa riittää selaamista ja tutkimista. Uuteen laitokseen on otettu oleelliset tiedot maankamarasta, soista, vesistä, vuodenajoista, luonnonsuojelualueista, asutuksesta, vuodenajoista, valumista ja haihtumista.

Kartasto kertoo senkin, että heinäkuu on astetta lämpimämpi Valkeakoskella kuin Forssassa, tai että syksy tulee Jämsään viisi päivää myöhemmin kuin Riihimäelle.

Mistähän sekin johtuu? Tietysti siitä, että järvet varastoivat lämpöä.

Pekka Loiri on hahmotellut runoilijoiden piirteet WSOY:n lyrlikka-taskukirjojen kansiin. Kuvassa hänen näkemyksensä Lauri Viidasta.

Runoja myllystä

Uuno Kailaan Kootut runot voi tänään saada kirjakaupasta huokeammalla kuin jonkin uuden runokirjan.

WSOY:n suuri moderni kirjamylly Juvalla alkaa nimittäin päästä vauhtiin. Se jauhaa yhtiön satavuotisjuhlan kunniaksi klassista suomalaista runoutta kauniinnäköisiksi ja lajissaan tukevantuntuisiksi taskukirjoiksi.

Seitsemän ensimmäistä nidettä on valmiina jo ennen juhlavuoden alkua: Harmajan, Hellaakosken, Juvosen, Kailaan, Koskenniemen, Tynnin ja Viidan Kootut. Lisää on tulossa, mm. Kiveä, Mustapäätä ja Sarkiaa.

Käyttökirjojen huokeus on osaltaan seurausta ladontakustannusten säästöstä: nämä teokset ovat näköispainoksia vanhoista Koottujen laitoksista.

Menettely on saanut aikaan ainakin *Hellaakosken* runoissa typografista horjuvuutta. Hellaakosken Sarjojen pitkät säkeet eivät olisi mahtuneet ehjinä taskukirjan formaattiin. Siksi eräät niistä julkaistaan pienennöksinä. Se merkitsee, että yhdessä ja samassa runossa (kuten Satakieli-sarjan ensimmäisessä) saattaa esiintyä kahta eri kirjasinkokoa. Rumaa jälkeä — olisi kannattanut jäljentää koko kirja samaan pienempään mittakaavaan.

Hellaakosken samoin kuin *Mustapään* runot julkaistaan tekijöidensä toimittamina valikoimina. Toisin sanoen: runoilijat ovat ottaneet mukaan — varsinkin varhaistuotannostaan — vain ne runot, joita itse pitivät parhaimpinaan.

Runoilija ei aina tiedä omaa arvoaan. Siksi olisi ajan mittaan saatava toimeksi myös Hellaakosken ja Mustapään todelliset Kootut, heidän runoutensa koko summa, mieluiten tieteellisesti toimitettuna laitoksena.

Erkon runo vai kansanperinnettä

Leskiäidin tyttäristä kertovan balladin alkulähde on J. H. Erkon 1888 kirjoittama runo *Tumma ja vaalea*, tähdennettiin huudoissa ja kuiskauksissa 20. 11. *Veikko Polameri*, jonka toimittamaan antologiaan *Runojen kirja* kyseinen runo sisältyy, vastaa "nimettömälle kirjallisuudentutkijalle, Kuka Lienetkin", seuraavasti:

"Erkon runo ei ole ollut minulle tuntematon vaan se sisältyi toimitustyöni alkuvaiheessa antologiaa varten kokoamaani aineistoon. Vaiheessa, jolloin kirjan perusideaksi tuli kronologisuus ja muistiinmerkittyjen kansanrunojen suhteuttaminen samaan kokonaisuuteen, otin valittavakseni myös kansanballadeja. Tällöin tein sen virheen, että uskoin kansanballadiemme ainoata asiantuntijaa Anneli Asplundia, jonka kommentista Leskiäidin tyttäriin (SKS:n Baladi-äänilevy) saa sen käsityksen, että kyseessä on kansanballadi, jonka alkuperästä ei ole tietoa. Näin ollen jäi Erkon runo mielessäni samaan asemaan kuin lopuksi kirjaan kelpuuttamani Niilo V. Valleniuksen myöhempi ja lyhyempi versio.

Mutta: jos Erkon runo todella on, niin kuin minäkin nyt uskon, tämän perinnön todellinen alkulähde eikä esim. kansantarinan runomuunnelma (kuten esim. Oskari Uotilan balladi Kaarinan veri), nousee Valleniuksen versio arvossaan niin ikään. Se antaa havainnollisen näytön siitä, miten näinkin lyhyessä kirjallisuuden historiassa ilmenee kirjoitetun runon siirtymistä suulliseen perinteeseen eikä ainoastaan päin vastoin. Tätä ilmiötä, korkeakirjallisuuden vaikutusta kansanperinteeseen olen tottunut tätä ennen tarkastelemaan lähinnä Kiinan ja Japanin kirjallisuuksien pitkissä historioissa. Muutoksia, joita runolle tällaisessa siirtymäprosessissa tapahtuu, ei kylläkään tule leimata mekaanisiksi unohtamisiksi — perinteentutkijat puhuvat uudelleenhuomisesta. Joten, ja kuten Roman Jakobson sanoisi, Valleniuksen Lesken tyttäret ei suinkaan ole "sama laulu" kuin sen pohjana oleva Erkon Tumma ja vaalea.

"Lopuksi", Polameri sanoo, "en ymmärrä voiko Suomen kirjallisuuden antologia saada minulta parempaa ja tarkempaa kiitosta osakseen kuin sen, missä määrin valintani osuvat yksiin siinä olevien kanssa. Täytyisikö minun runoilijan ja kriitikon urani tässä vaiheessa vielä käydä anomassa lupaa käyttää lähteenä teosta, jota olen itsekin ollut mukana toimittamassa? Sillä vaikka SKA edelleenkin ansaitsee monilta osin kiitosta, sisältää se ainakin pari olennaista heikkoutta, joilta Runojen kirja on välttynyt: jälkimmäinen ei pyri edellisen tavoin tekemään vanhojen kansanrunojen pohjalta uusia, ei näkemään niitä historiattomina eikä sotke runoilijoita toisiinsa kuten edellinen P. J. Hannikaisen Pietari Hannikaiseen."

Legenda Olavi Virrasta, Laulajasta

Iskelmä on tunteen historiaa

Iskelmäkuningas Olavi Virta sanoi viisikymmentäluvun puolivälissä: "Haluan elää täysinäisen elämän. Enkä halua elää viittäkymmentä vuotta vanhemmaksi."

Perusteellisesti Olavi Virta elämänsä nautti mutta hän eli lähes kuusikymmentävuotiaaksi.

Legenda Olavi Virrasta on laulajan tarina. Mutta se on samalla raportti ja analyysikin itsenäisen Suomen iskelmämusiikista ja viihteen maailmasta.

Kun Olavi Virta tanssilavalla esitti "La Cumparsitan", syntyi kansallista kulttuurihistoriaa.

Tuleva viihteen mestari Olavi Virta esiintyi 1940 Dallapén solistina.

Legendan Olavi Virrasta on kirjoittaneet Markku Koski, Peter von Bagh ja Pekka Aarnio. Tärkeimmän aineistonsa he ovat saaneet haastattelemalla lähes kuuttakymmentä Olavi Virran tuntenutta suomalaista.

Oskari Olavi Virta syntyi työläisperheeseen 1915 Sysmässä. Alkoholin ja sokeritaudin runtelemana hän kuoli 57-vuotiaana Tampereella.

Melkein neljäkymmentä vuotta Olavi Virta teki perusteellista työtä suomalaisessa iskelmämusiikin maailmassa. Siksikin legenda Olavi Virrasta on erään aikakauden tarina. "Iskelmä on kansakunnan tunteiden historia, sen kätketty muisti."

Olavi Virran tarina lienee myös pääsyy siihen että kirjassa sivuutetaan viime vuosikymmenen jälkipuoliskolla Suomen kevyessä musiikissa alkanut muutoksen aika.

Työläisten haitarijazz

Kun Olavi Virta 30-luvun alussa tuli Dallapén oppilasorkesteriin, koki Suomen huvielämä tärkeää muurostaan. Kieltolaki oli juuri kumottu ja ravintolat "avasivat yhä auliimmin ovensa pyhäpukuun pujottautuneelle työväestölle".

Kaupungistuminen ja teollistuminen olivat jazzin juurtumisen edellytykset ja jazzista versoi iskelmämusiikki.

Dallapén juuret olivat työväestössä. Sen musiikkia nimitettiin työläishaitarijazziksi. Orkesterin näkymät yhteydet työväenperinteeseen kuitenkin katkesivat kun "keikka-autojen ohi alkoi vilahdella muilutusfordeja".

Tulenkantajien aikaisemmin julistamia aatteita vapaudesta ja "uudesta elämästä" työläishaitarijazzarit toteuttivat nyt käytännössä.

Olavi Virran "äiti rimputti mandiskaa ja isä veteli figeliä", mutta pojasta tuli laulaja. Palvottujen laulusolistien aikaan oli vielä pari vuosikymmentä kun Olavi Virta ensimmäisen kerran astui esiin muusikkojen rivistä ja lauloi iskelmän "You Are My Lucky Star" (olet onnentähteni).

Mies vailla taustaa

Juuri ennen talvisotaa Olavi Virta teki ensimmäiset levytyksensä. Niistä vielä puuttuu henkilökohtaisen elämänkokemuksen tunne, mutta Olavi Virran taustan kaksinaisuus niissä on: Sysmässä ja Helsingin Sörnäisissä eletyt vuodet.

Kaupunki ja maaseutu leikkaavat toisensa myös Olavi Virran kuningasnäyttämöllä: 40- ja 50-lukujen tanssilavalla.

Tanssilavalla kohtasivat toisensa haaveet ja todellisuus. "Hakeako vai eikö hakea, antaako vai eikö antaa?" Nämä jännitteet "dramatisoituvat nenässä hajuveden, tupakan, pastillilla desinfioidun koskenkorvan ja pilsnerin sekä hien tuoksuissa".

Tanssilavaperinne ja perinteinen työväentalokulttuuri murtuivat 60-luvun vaihteessa. Samoihin aikoihin myös Olavi Virta sai ensimmäisen murtumansa Ilomantsin työväentalolla.

Olavi Virran varsinainen tähtilaulajanura alkoi 1952. Hän lauloi Kipparikvartetissa, uuden keskiluokan yhtyeesssä, joka oli monien "sodanjälkeistä Suomea ohjailevien lemmikki".

Olavi Virta ei muistellut sotaa nostalgisesti, koska hänen elämänsä huippu- ja laskukohdat sijoittuivat sodanjälkeiseen aikaan.

Sota sen enempää kuin ideat tai aatteet eivät sellaisinaan kiinnostaneet Olavi Virtaa. Hän oli käytännön mies, joka halusi "rynniä eteenpäin, unohtaa taustansa, sen aineellisen niukkuuden".

Loisteliaassa Meritullinkadun kodissaan Olavi Virta eli seurueensa keskellä "kuin viimeistä päivää vailla juuria ja taustaa".

Kolmannet Tornin pidot

Kolmansia Tornin pitoja vietettiin 50-luvun lopulla ravintola Tornin kabinetti numero kymmenessä, jossa ryyppäsivät tuon ajan kansanomaistajat, "buskiksen" tekijät.

Tämän ryyppyryhmän kantajäseniä olivat Jaakko Jahnukainen, Tauno Rautiainen, Matti Jämsä, Aarne Tarkas ja Olavi Virta, joka oli voittamaton kädenväännössä ja kesti humaltumatta pullon viskiä.

Tornin kansanomaistajat sanoivat populistisesti: "Kansalle pitää antaa mitä kansa haluaa." Myös Olavi Virralla oli vakaumus: "Minä laulan Suomen kansalle."

Markku Koski, Peter von Bagh ja Pekka Aarnio katsovat, että tuon ajan modernistisen kirjallisuuden päätymistä olennaisimpana pelkkään kieleen, vastasi rahaa ja tavaraa tärkeimpänä pitävä perviallinen ajattelu.

Sodanjälkeisen kaupallisen kulttuurin V. A. Koskenniemeksi tuli Niilo Tarvajärvi, "mutkikkaasti mutkattomia puhuva huutokauppameklari".

KIRJAT

Markku Koski, Peter von Bagh, Pekka Aarnio: Olavi Virta legenda jo eläessään. WSOY 1977.

Television ja radion kautta Tornin kansanomaistajien ideologia levisi kaikkialle Suomeen: "Syntyi monia pekkalipposia." Kotimainen viihde alkoi jäädä ylikansallisen viihteen jalkoihin.

Tähän "merkonomien tyyliin" ei Olavi Virta kitkatta sopeutunut. Hän nautti päästessään vaihtamaan työnsä tuloksia ilman välikäsiä.

Elementissään Olavi Virta oli kun hän hoiteli "parilla laululla porukalle ruoat ja juomat ravintolasta ohikulkumatkalla".

Olavi Virran Ford Fairlane

Auto oli 50-luvun toiminnan ja ajattelun vertauskuva. Olavi Virran Ford Fairlane oli samanlainen ihme kuin Irwin Goodmanin Ryysyranta kymmenen vuotta myöhemmin.

Olavi Virran taiteellinen tuotanto erosi kuitenkin täysin hänen elämäntavastaan.

Olavi Virran legendan kirjoittajat sanovat että "iskelmien merkitys on siinä miten rehellisesti haaveet ja unelmat esitetään, haaveilla ja todellisuudella on oltava kosketuskohta. Usein tämä kosketuskohta on iskelmälaulajan elämänkokemus".

Iskelmissä haaveksitaan ikuisesta nuoruudesta ja samalla niissä on vakaumus sen tavoittamattomuudesta.

Iskelmämusiikin kuuntelija ei ainoastaan seuraa musiikkia vaan muodostaa siitä mielikuvia. Iskelmät luovat "illuusion että vaikeudet ja ristiriidat voidaan ratkaista".

Saman asian on Matti Jurva sanonut: "Iskelmä on sellainen josta yleisö osaa vanhastaan toisen puolen — toisen puolen se ostaa."

Olavi Virran parhaissa tulkinnoissa ei ole tietoakaan iskelmien petollisesta alistumisesta: niissä on vimmaa, elämänkokemusta.

Viihde ja taide

Iskelmä ja -laulaja on tavaran asemassa. Laulajan on jatkuvasti osoitettava arvonsa. Näin ei ole niin sanotun taiteen puolella. Juuri viihteen kaupallisuus kahlehtii iskelmälaulajaa, sanovat Markku Koski, Peter von Bagh ja Pekka Aarnio.

Olavi Virta oli sisäistänyt iskelmän tavaraluonteen. Hän halusi päästä ohjailemaan markkinamekanismia. Se oli hänen yrityksensä toteutua taiteilijana.

Olavi Virta yritti olla yhtä aikaa tuottaja, tuote, yksityisyrittäjä. Hänen epäonnistuneet liikepuuhansa "olivat jatkuvaa rimpuilua viihteen tuotantosuhteiden kiristävää ja taiteilijan kokonaista toteutumista ehkäisevää vaippaa vastaan".

Puolitaiteilija, "laulava merkonomi" Olavi Virta ei ollut. Hän antoi kaikkensa yleisölleen, mutta yritti sen lisäksi olla levy-yhtiön tuotantopäällikkö, musiikkiliikkeiden omistaja, kirjapainomies.

Legendan kirjoittajat pitävät Olavi Virtaa paremapana laulajana kuin Mario Lanza. He vertaavat häntä Jussi Björlingiin. Tangoissaan Olavi Virta "kykeni yhdistämään voimallisen eroottisen jännitteen ja kaipuun sitä vastaavaan äänelliseen kapasiteettiin".

Olavi Virta oli ensimmäisiä suomalaisia iskelmälaulajia jotka alkoivat ajatella ja eritellä laulujen sisältöä.

Tornin Kympin kansanomaistajat alkoivat 60-luvun lopulla alkoholin vauhdittamana joutua sairaaloihin ja hautausmaille.

Olavi Virran 20-luvulla TUL:n urheiluseura Ponnistuksen kesäpaikassa Kivinokassa ja Lammassaaressa hankkima fyysinen peruskunto kesti rajua alkoholin käyttöä toistakymmentä vuotta.

Kesäkuussa 1972 Olavi Virta sai ensimmäisenä suomalaisena viihdetaiteilijana valtion taiteilijaeläkkeen. Hän ehti nauttia eläkettään kuukauden.

Keskimäärin suomalainen mies nauttii eläkettään kuusi kuukautta.

MATTIESKO HYTÖNEN

Säkenöivä solisti

MUSIIKKI

Helsingin kaupunginorkesterin konsertti Finlandia-talossa johtajana Aarre Hemming, solistina Ralf Gothóni, piano. Bashmakov, Matti Rautio, Sibelius.

Leonid Bashmakovin uusin sinfonia, neljäs, koostuu kahdesta osasta, joiden otsikot "Alla battaglia" ja "Alla festa finita male" viittaavat ohjelmalliseen taustaan. Kuultuani taistelumusiikin ensimmäiset tahdit tuli mieleeni, että kielen valinta saattoi olla hyvinkin oireellinen.

Bashmakov kirjoittaa modernia, mutta yhtä aikaa klassillisen selkeätä ja hillittyä orkesteritekstuuria. Vaskien polyfoninen kudos muistuttaa renessanssin sotamaalauksien järjestäytynyttä myllerrystä. Säveltäjä tuntui inspiroituneen Monteverdin musiikista, Tancredin ja Florindan taistelusta hieman samalla tavoin kuin Luigi Dallapiccola. Ei vain otsikko, vaan myös teemojen dramaattinen stile rappresentativon tapainen artikulointi ja klassisesti modernistinen sointi lähentävät Bashmakovin sävelkielen Italian nykymusiikkiin.

Taistelumusiikki häipyy pianissimoon ja fermaation jälkeen alkaa balettimainen otsikon mukaan huonosti päättyvä juhla — Don Giovannin vai Leinon Tumman? Säveltäjän esittelyn mukaan sinfonian synty liittyy hiljattain valmistuneeseen Leino-balettiin. Toisen osan tanssirytmien takaa kuultaa jotain kauhunomaista, hallusinaation tapaista, mutta teos päättyy kuitenkin pikemminkin hiljaiseen alistumiseen kuin katastrofiin.

Kaupunginorkesterin johtajana vieraili Aarre Hemming, Lahden — tai oikeastaan Päijät-Hämeen musiikkiopiston rehtori. Hän on tehnyt suurtyön opistonsa orkesterin kapellimestarina. Lokakuussa esitetty televisio-ohjelma, jossa hän harjoitteli ja johti Sibeliuksen I sinfonian ensiosan ja Finlandian, on jäänyt mieleeni sykähdyttävänä elämyksenä. Hemmingin johtamistyyliin on tullut lisää varmuutta ja ilmeikkyyttä. Bashmakovin sinfonian esitys sujui onnekkaissa merkeissä.

Ennen Schubertiadiensa loppuhuipennusta Ralf Gothóni astui Finlandia-talon konserttisalin lavalle soittamaan yhden bravuurinumeroistaan, Matti Raution pianokonserton. Hänen säkenöivä olemuksensa inspiroi orkesterin ja johtajan yhtä hyvin kuin yleisön. Pianistin henkiset ja tekniset voimavarat tuntuvat olevan ehtymättömät. Johdantomarssin oktaavit välkkyivät teräksisinä, ne ponnahtivat kimmoisasti Steinwaysta ja tunkeutuivat kuin leikiten orkesterikudoksen läpi. Sankarillisen kohtalonomainen tulkinnallinen ilme tavoitti osan musiikillisen ytimen.

Konserton painopiste on laaja toinen osa, Threnos, valituslaulu. Matti Rautio on aina ihaillut Ravelia. Threnososassa hän jatkaa ranskalaisen mestarin uusklassista linjaa lähtökohtanaan esimerkiksi Le Tombeau de Couperinin Forlane. Rautio hahmottaa tämän hovitanssin rytmin milloin sirokkaasti, milloin eeppisesti, milloin taas dramaattisesti. Säveltäjän soinnullinen keksintö on tässä rikkaimmillaan, ja Gothóni herkutteli hienosti punnituilla riitasoinnuilla. Sointi manasi nostalgisesti esiin Ranskan barokin hengen.

Finaalissa säveltäjä päästää cembalistien toccata-tekniikan valloilleen. Eräin kohdin hän riemullisena musikanttina ei aina valikoi sävelaineistoaan kyllin tarkasti, mutta virtuoosinen meno tempaa kuulijan mukaansa.

Ralf Gothóni antoi tässä finaalissa monta näytettä häikäisevästä sormitekniikastaan. Kosketuksessa oli sitä helmeilevyyttä ja jäänkirkasta lennokkuutta, joka tuo mieleen vain yhden nimen kansainvälisen huippupianismin piirjstä: Vladimir Horowitzin.

Aarre Hemming on aiemminkin johtanut Raution konserton Gothóni solistinaan. Tuntui siltä, että heidän yhteistyönsä on nyt johtanut optimaaliseen tulokseen. Orkesteri yhtyi innoittuneesti konsertoivaan leikkiin.

Lemminkäissarjan osia ei oikeastaan saisi esittää irrallisina. Ne muodostavat sulkeutuvan kokonaisuuden, ja samalla ne heijastavat nuoren Sibeliuksen etsintää. Kuullessani viime pääsiäisenä Parsifalin Tukholmassa en voinut välttyä vaikutelmalta, että kukkaistyttöjen tulo Klingsorin puutarhaan on saattanut inspiroida Sibeliusta saaren neitojen kuvaukseen. Hän on sulauttanut tämän musiikin samoin kuin Tristanin ja Isolden dueton sävelkieleensä — ja ottanut oppia Rimski-Korsakovin soitinnustaidosta.

Tuonelan joutsenessa hän tavoittaa arkaaisuuden, joka poikkeaa täysin Lohengrinin joutsenmaailmasta, vaikka joutsien sointijatkumo kenties on ollut mallina. Lemminkäinen Tuonelassa tavoittaa suomalaisen Kalevala-sävyn Liszt-Strauss-linjan sinfonisen runon puitteissa. Lemminkäisen paluussa Sibelius kehittelee ituaihe-tekniikkansa.

Aarre Hemming on eläytynyt voimakkaasti Lemminkäissarjaan. Eräitä yksityiskohtia hän olisi voinut tulkita vielä ilmeikkäämmin. Suuret linjat hän hahmotti vakuuttavasti.

ERIK TAWASTSTJERNA

Myöhäisromantiikan aavistuksia

MUSIIKKI

Schubert-ilta Sibelius-Akatemian konserttisalissa. Virpi Augustin, Aulikki Eerola, Mikko Pasanen, laulu, Ralf Gothóni, piano.

Aavistuksia, muistoja, hiljaista aistillista kaipuuta, melodian symbolistista haurautta ja puhtautta — Schubertin Dass sie hier gewesen -liediä voisi melkein erehtyä luulemaan Hugo Wolfin säveltämäksi. Siinä on vuosisadan lopun, fin de siècles tunnelmaa.

Varmaan Rückertin hieno, pelkistynyt runo sai Schubertin enteilemään romantiikan auringonlaskua. Toinen yllättävä laulu tässä Schubertiadissa oli An die untergehende Sonne. Illan tunnelma oli herättänyt säveltäjässä kromaattisen kaipuun, joka ei ole etäällä Wagnerin Tannhäuserin maailmasta, Wolframin laulusta An die Abendstern.

Virpi Augustinin komea, tumma mezzosopraano antoi An die untergehende Sonne -laululle suuren paatoksen värin. Tulkinnassa oli — aivan positiivisessa mielessä — oopperamaista, voimakkaasti yli rampin suuntautuvaa tunnetta. Mikko Pasanen tavoitti Dass sie hier gewesen -laulussa sisäistyneisyyden, joka oli täydellistä, mutta ei kuitenkaan subjektiivisuuteensa eristäytyvää: hyvin hienoja plastisia melodialinjoja ja hyvin hienostunutta kaipaavaa tunnetta.

Virpi Augustinin ääni nousi usein tummaan loistoon ja kaareutui upeiksi, laajoiksi linjoiksi. Hänen tulkintansa eivät myöskään jääneet vaille herkkyyttä.

Hän ei kuitenkaan ollut ehtinyt hioa kaikkia linjoja ja kuvioita kyllin notkeiksi ja eksyi myös hetkittäin alavireisyyksiin.

Schubertin Hölty-laulut sopivat erinomaisesti Aulikki Eerolalle. Tuskin näitä idyllisiä liedejä olisi mahdollista tulkita enää raikkaammin ja viattomammin. Tulkinnat säteilivät kauneutta. Laulajatar löysi Schubertin musiikin naiivin puhtauden, hän eläytyi siihen ilman teennäisyyden häivääkään. Hän esimerkiksi osasi Die Laube -laulussa ylistää hyvettä, Tugendia, ilman, että se kuulosti tekopyhyydeltä. Valoisten idyllien jälkeen hän tavoitti myös tragiikan värin: An die Nachtigall -laulussa hänen äänensä laajeni intohimon täyttämiksi kaariksi.

Im Abendrot oli Mikko Pasasen tulkinnoista täydellisimpiä. Hän vangitsi siihen pysähdyttävän panteistisen hartauden tunteen ja antoi sille samalla verrattoman artistisen sävyn: syvää eläytymistä ja keinojen taiturillista hallintaa. Sulavat pianissimot ovat Pasasen erikoisalaa, mutta nyt hän joissain lauluissa osoitti, että hänen äänensä kasvaa komeiksi forteiksi.

Laulavat pianissimovärit ovat myös yksi Ralf Gothónin pianismin salaperäisistä voimista. Hän osaa luoda laulavuutta myös motorisiin, vaellustyyppisiin hauskoihin säestysmotiiveihin — esimerkiksi niihin, jotka kuuluivat Der Einsame -laulun takkatulitunnelman taustalla.

HANNU ILARI LAMPILA